

PRAEHISTORIE EN VELDVERKENNING

„Als meester Rijken uit Veldhoven met zijn pikijzer door de hei zwierf en hij stak zijn pin op een bepaald punt in de grond, dan zat daar, binnen de straal van een meter, een urn in de grond”, vertelde mij iemand, die wel eens met meester Rijken in de hei op stap was geweest.

Men zou door deze woorden de indruk kunnen krijgen, dat het zoeken naar urnenvelden en grafheuvels een uitzonderlijk talent als wichelroedeloper vereist. Zelf heb ik wel eens een wichelroede ter hand genomen en boven kruispunten van talrijke wateraders geprobeerd, of de gebogen ijzerdraad wou neerduiken of opspringen, maar nooit kwam er beweging in.

Toch is het mij eens overkomen, dat ik van Knegsel naar Hoogeloon fietsend, langs een omgeploegd stuk hei, op een bepaald punt afstapte, honderd meter in rechte lijn de hei op liep en daar een mooie vuurstenen bij op-raapte, alsof ik die daar een half uur te voren had neergelegd!

Een buitenstaander noemt zo iets een zuiver toeval of schrijft het toe aan een soort zesde zintuig. Toch is dit niet het geval.

Er zijn in het terrein namelijk altijd talrijke aanwijzingen te vinden, waardoor men aanwezigheid van praehistorische objecten kan vermoeden en nog groter is het aantal plaatsen, waarvan men met vrij grote zekerheid kan zeggen, dat er beslist niets te vinden is.

Wij zullen daarom trachten in dit artikel enige richtlijnen op te stellen, die het zoeken kunnen vergemakkelijken en leiden. Een eerste vereiste is natuurlijk enige materiaal-kennis der praehistorische vondsten. Een regelmatige en glad gepolijste vuurstenen bijl zal iedereen wel direct oprapen en als curiositeit mee naar huis nemen, omdat duidelijk te zien is, dat mensenheden hieraan hebben gewerkt. Moeilijker wordt het, wanneer deze vuurstenen bijlen uit een iets oudere periode stammen. Zij bezitten wel ongeveer dezelfde vorm, maar alleen het snijvlak is geslepen en de rest is ruw in de gewenste vorm bekapt.

Nog minder zal men de vuurstenen werktuigjes uit het mesolithicum en het jong palaeolithicum oprapen, want voor een leek op dit gebied zijn dit slechts onregelmatige splinters van een uit elkaar gebarsten steen.

Met de grafheuvels is het al weinig anders gesteld. Men vindt soms regelmatig gevormde heuvels, die toch uit stuifzand bestaan en slechts door een toevallige speling der natuur die mooie ronde vorm hebben gekregen. Echte grafheuvels zijn daarentegen dikwijls door latere ingravingen sterk beschadigd en doen op het eerste gezicht niet denken aan een praehistorisch monument.

Urnenvelden ontdekt men meestal eerst als de grond is omgeploegd en de scherven over het oppervlak verspreid liggen. Enige kenins van de verschillende soorten aardewerk is dus vereist.

Dit geldt ook voor het zoeken naar Romeinse cultuursporen en bij het Merovingisch of Pingsdorfer aardewerk. Het naslaan van vroegere publicaties op praehistorisch gebied voor de eigen streek spreekt natuurlijk vanzelf. Een literatuurlijst daarvan is onontbeerlijk.

Het eerste vereiste om met succes op zoek te gaan, blijft echter de terreinkennis: namelijk het opmerken van hoogte- en laagteverschillen, van bijzondere afwijkingen aan de oppervlakte, grondverschillen in de bodem enz. Tenslotte moet men enigszins op de hoogte zijn van de structuur van de grond zoals die vooral in de bovenste grondlagen te zien is.

We zullen al deze punten in het kort behandelen en beginnen met de bijzondere kenmerken van de vuurstenen werktuigen. De oud-palaeolithische werktuigen kunnen we hier buiten beschouwing laten, omdat zulk een vondst uiterst zeldzaam en bovendien voor een leek zeer moeilijk te herkennen is.

Wel is dit mogelijk bij de vuurstenen werktuigjes van de rendierjagercultuur op 't einde van de laatste ijstijd. Al deze vuursteentjes hebben als regel een trapezium-vormige doorsnede en scherpe zijkanen. De steentjes zijn nooit bijgeslepen, maar hoogstens door het afslaan van kleine splinters tot de gewenste vorm bijgewerkt. De onderkant (dus datgene wat in de doorsnede de basis van het trapezium is) wordt zelden geretoucheerd (bijwerken, opwerken) en is dus één glad vlak. De zijkanen of de punt zijn dikwijls door afsplijten van kleine splinters bijgewerkt (3). De eenvoudigste en meest voorkomende vormen zijn de zogenaamde klingen en schrabbers (1, 2).

In het mesolithicum komen vooral de zeer kleine vuursteentjes voor (4, 5). Model 5 is dikwijls aan beide kanten door lichte retouchering bruikbaar gemaakt. De retouche, ontstaan door de uiterst kleine splinters, die van de zijkanen zijn afgeslagen, moet men door een loupe bekijken.

De soms fraai bewerkte pijlpunten (6) en vuurstenen dolken (13) komen in het neolithicum en zelfs nog in de bronstijd voor.

Voor de verschillende modellen van de neolithische bijlen zie men het artikel van Ir. KAM. (Brab. Heem, III 109).

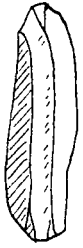
Dr. BURSCH publiceerde in Brab. Heem enige voorbeelden van zwaarden, lanspunten en een bijl uit de bronstijd (IV, tegenover p. 40). Wat de vorm en ontwikkeling van de bronstijdbijl betreft vergelijkte men 8—12. De randbijl (8) is een bijna zuivere copie van de stenen beitels (7) uit het neolithicum. Alleen zijn de mogelijkheden die het nieuwe materiaal biedt, reeds uitgebuit: waar de bijl aan het handvat of de steel bevestigd wordt (tussen een gespleten tak), zijn namelijk twee opstaande randen aangebracht om uitglijden te voorkomen. Bij 9 hebben deze randen een kleine insnoering aan het begin van het snijvlak om het verder splijten en dóórschuiven van de steel te voorkomen. De logische verdere ontwikkeling is het aanbrenge van een zogenaamde „hiel", waarbij de opstaande randen beide naar binnen buigen en in een gesloten ronding bij elkaar komen. Het dóórschieten van de steel wordt hiermede nog beter voorkomen (hielbijl 10). Deze drie vormen zijn nog een regelmatige ontwikkeling uit de stenen bijlvorm.

Een heel ander principie van de steelbevestiging heeft echter 11, nl. het holle steelgat (kokerbijl).

De depotvondst van Overloon (zie art. van Dr. BURSCH) laat veronderstellen, dat het holle steelgat het eerst bij lanspunten is toegepast.

Het gebruik van een holle punt waarin de steel gestoken werd, zal hoogst waarschijnlijk zijn ontstaan wel te danken hebben aan het benutten van een runderhoorn, waarvan de punt aan het einde van een lansschacht werd bevestigd. Het in brons namaken van zo'n hoornen lanspunt leverde de bronzen lanspunten op, die reeds vroeg in de bronstijd voorkomen. Het conservatisme nog zo sterk sprekend bij gereedschappen, zal ook toen wel de reden zijn geweest, dat het zolang duurde voordat de bijlvorm met steelgat in gebruik werd genomen.

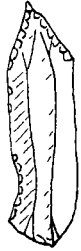
Intussen vertoonde deze nieuwe bijlvorm veel voordelen boven het oude model: het splijten van de steel en het omwikkelen met pezen of touw was nu

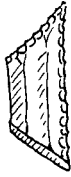
1

2

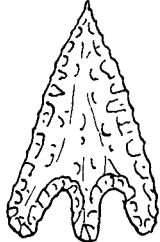
3

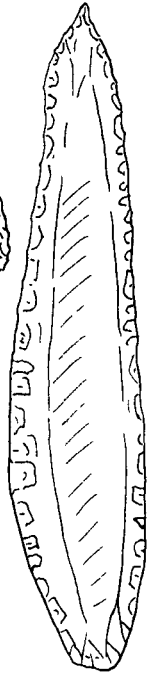
4

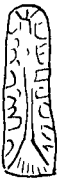
5

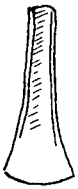
6

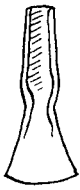
13

7

8

9

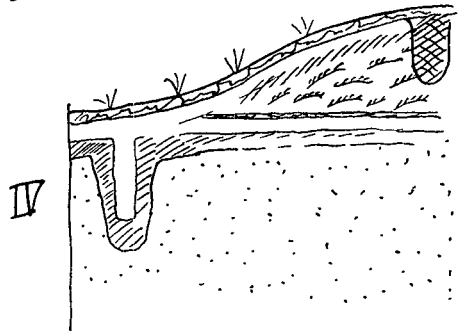
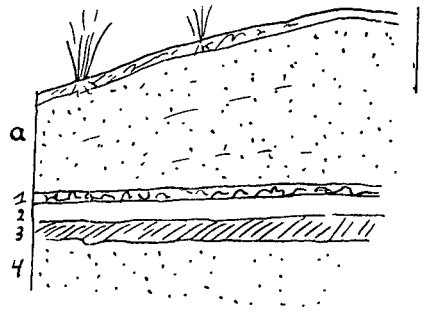
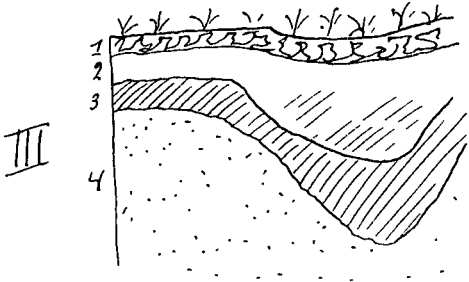
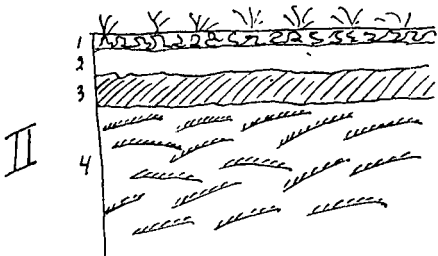
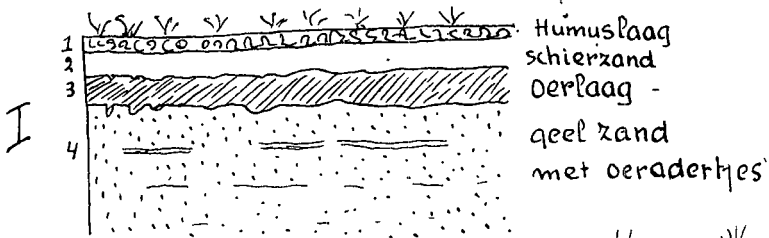
10

11

12

I Gewoon heide profiel

II Profiel v grasheuveel

III .. v kringgreppel

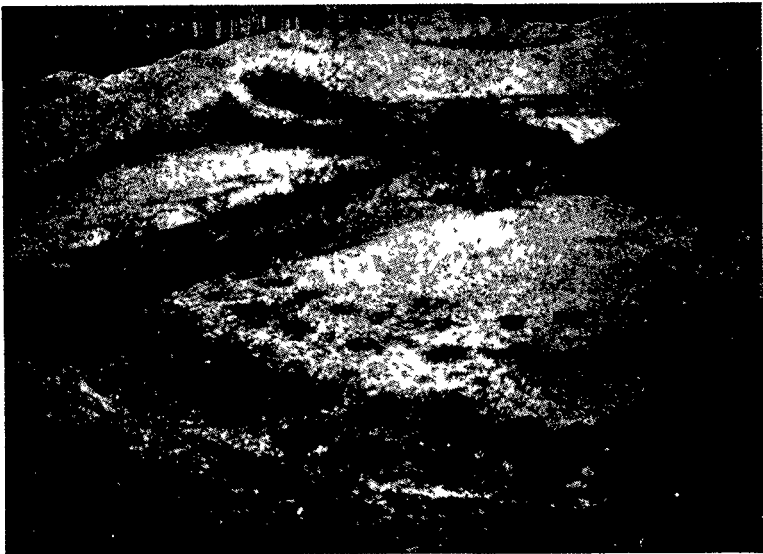
V Profiel v stuifheuveel

IV .. v grafheuveel met paalqaten recente ingraving

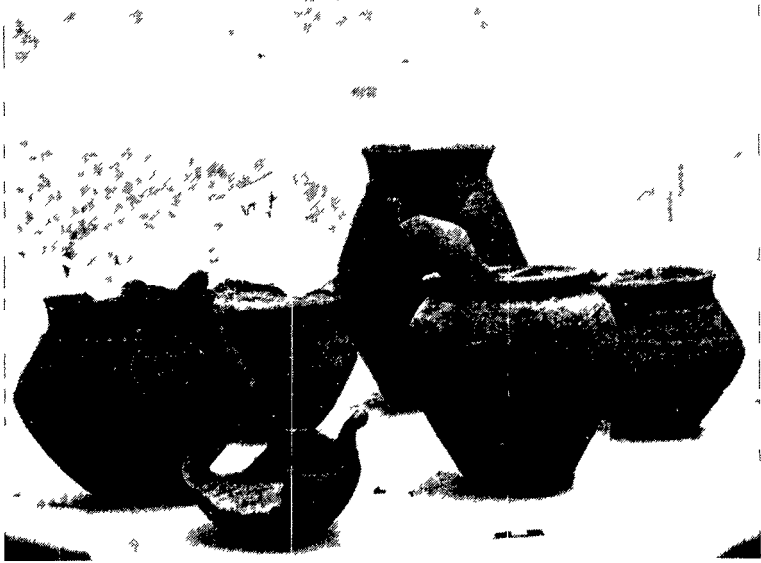
Afb. 1.

Opgraving Zwartenberg (Hoogeloon). Plaggenstructuur is duidelijk te zien, evenals het oude oppervlak. Geheel rechts is de plaggenstructuur verbroken door een recente ingraving.

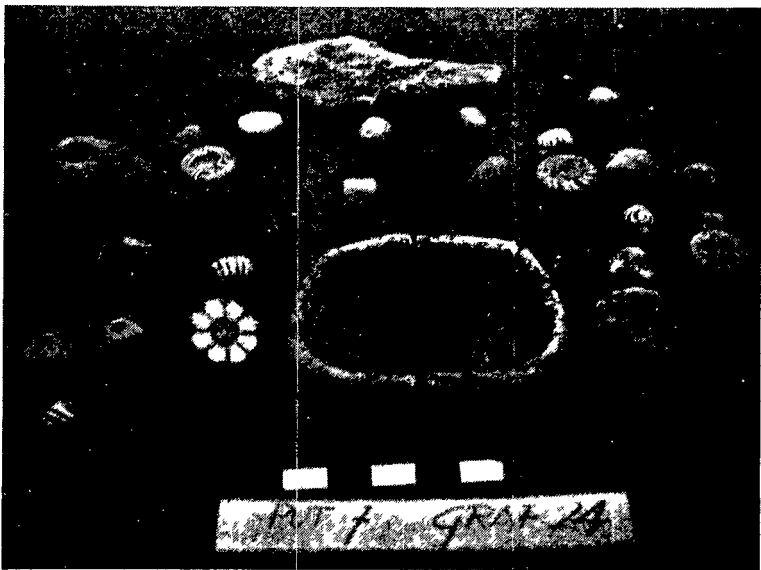
Afb. 2

Sporen van twee dubbele paalkransen in het glad geschaafde grondvlak van een grafheuvel

Afb 3

Enige potten uit het rijengrafveld te Alphen (N-Br)
Rechts op de voorgrond pot zonder scherpe buikknik

Afb 4

Vondsten uit het rijengrafveld te Alphen (N-Br) Barn-
stenen en gekleurde glazen kralen en andere sieraden

niet meer nodig, daar de aangepunte steel nu in de daarvoor bestemde holte kon worden gestoken. Eèn moeilijkheid was hiermede echter nog niet opgelost. Ieder die wel eens met een schop, riek of hark heeft gewerkt, weet hoe gemakkelijk zulk gereedschap vooral bij droog weer van de steel afvalt. Meestal voorkomt men dit door met een spijker, door een gaatje van het zogenaamde „huis” te slaan, waardoor steel en gereedschap aan elkaar worden gehecht.

In de bronstijd paste men dit ook reeds toe bij de lanspunten. Bij de bijlen had dit echter bepaalde bezwaren, want het aldus bevestigde gereedschap kan wel niet meer van de steel afvallen, maar komt soms toch erg los te zitten. Nu is dat bij een hark of lanspunt misschien niet zo erg, maar een loszittende bijl geeft een onbehaaglijk gevoel in de hand van een houthakker. Bovendien heeft de steel van een bijl veel te lijden als deze klem zit en moet losgewrikt worden. Breekt in dat geval de steel af, dan is het zeer moeilijk om het restant hout dat nog in het steelgat zit, er weer uit te krijgen, vooral wanneer dat nog met een spijker is vastgehecht.

Maar ook voor deze moeilijkheid vond men in de bronstijd een oplossing door het aanbrengen van een oogje of beugel iets beneden het steelgat. Met een touw of pees kan de bijl dan aan de steel bevestigd worden en bij droog weer, als de bijl komt los te zitten, kan deze op een eenvoudige manier weer strakker worden aangetrokken. (Ook bij type 10 vindt men dit oogje soms reeds toegepast).

Deze bijlvorm geeft m.i. de oplossing voor het bijl-raadsel uit Homerus' Odyssee. Het is de passage in het verhaal, dat Odysseus na veel omzwervingen weer thuis komt en met de vrijers van Penelope een wedstrijd in het boogschieten begint. Het grote kunststuk bestond hierin dat door de openingen van twaalf achter elkaar geplaatste bijlen heen geschoten moest worden. In onze jonge jaren stelden wij ons die bijlen voor als doodgewone keukenbijltjes en dan natuurlijk zonder steel, want waar moesten de boogschutters anders doorheen schieten. Met de als no. 12 aangegeven bijl krijgt deze schietwedstrijd een geheel ander karakter. De pijl moest immers niet door het steelgat geschoten worden, maar de bijlen werden met steel en al op een rij geplaatst en de pijl moest zo door het zijdelings aangebrachte oogje snorren. Daar de opening hiervan gewoonlijk slechts één of twee cm is, zodat de pijl er slechts precies door kan, getuigt het meesterschot van Odysseus van uiterste vaardigheid en door het uittrekken van de boogpees van grote kracht, waarmee zelfs het schot van Wilhelm Tell niet kan vergeleken worden. ¹⁾

Na de bronzen bijlen nu iets over de grafheuvels. Het grootste aantal hiervan stamt uit de bronstijd. De laatste jaren zijn in Brabant echter ook enige neolithische heuvels opgegraven o.a. te Schayk, Bergeyk, Halve Mijl (Lambersbergje) Riethoven en waarschijnlijk te Hapert, Hooge Mierde en Knegsel.

Deze neolithische heuvels zijn moeilijk als grafheuvels te herkennen, omdat zij uit gewoon geel zand zijn opgebouwd evenals de stuifheuvels. Toch is er meestal wel enig onderscheid in de profielen vast te stellen, omdat de stuifheuvels veelal verschillende donkere laagjes vertonen: ontstaan toen het vormingsproces van de heuvels tijdelijk tot stilstand was gekomen en later

1) cf. W. Helbig, *Das Homerische Epos. . Archäologische Untersuchungen.* Leipzig. 1884. pag. 251—256.

daarop weer is verder gegaan. Een neolithische heuvel heeft deze „gelaagdheid” niet. De bronstijdheuvels zijn over het algemeen duidelijk te herkennen aan de kleur van de grond. Deze heuvels zijn nl. meestal opgebouwd uit heiplaggen, die bijna steeds nog duidelijk in het profiel zijn te onderscheiden. Bovendien is aan de heuvelvoet veelal de een of andere randconstructie aangebracht in de vorm van palissade, ringsloot of ringwal.

Natuurlijk is van al deze randconstructies weinig of niets meer te zien als men een grafheuvel vindt. Soms is rondom de voet nog een kleine inzinking zichtbaar van de overigens dichtgespoelde ringsloot. Ook is zo zonder meer niet te zien, of een heuvel uit heiplaggen is opgebouwd. Soms kan men dit constateren, wanneer een konijnenhol de gelegenheid geeft om wat dieper onder het oppervlak te kijken. Het aangewezen middel is hier echter de grondboor, want bij een onderzoek met de schop gaan meestal te veel gegevens verloren, die bij een latere opgraving niet meer te reconstrueren zijn. Iemand die wel eens de opgraving van een grafheuvel heeft meegeemaakt, kan gemakkelijk waarnemen, dat recente ingravingen soms zeer belangrijke gegevens hebben vernietigd.

Uiterlijk zijn de grafheuvels meestal door hun zuiver ronde vorm van de stuifheuvels te onderscheiden. Deze laatste hebben vrijwel altijd een onregelmatige vorm. Ook de begroeiing vertoont wel verschil. De humusrijke grafheuvel heeft dikwijls een zeer sterke heide-begroeiing, terwijl de stuifheuvel gewoonlijk slechts met wat schamele „bunt”-sprietten is bedekt.

Wanneer men een diepe sleuf graaft in een stuk heidegrond, dat nog nooit is omgeploegd of gespit, dan krijgt men in het verticale profiel de grondlagen te zien zoals die in fig. I staan aangegeven. De bovenste laag (1) is een betrekkelijk dunne humuslaag vermengd met mos- en heidewortels. Daaronder komt een \pm 10 cm. dikke laag van zeer licht grijs, bijna wit zand: de schierzandlaag (2). Dan volgt een donkerbruine, bijna zwarte laag, die zeer hard is: de oerlaag (3). Onder deze oerlaag, die soms langs wortels nog iets is uitgezakt, is het gewone gele zand te zien (4). Door dit gele zand lopen wel dunne adertjes van dezelfde kleur en samenstelling als de oerlaag. Naar beneden lopend worden deze echter steeds dunner en vager.

Bij een grafheuvel uit de bronstijd (II) zijn de drie bovenste lagen hetzelfde (als het oppervlak tenminste later niet vergraven is), maar i.p.v. de zandlaag zien we bij 4 de vage structuur van plaggen afgetekend (zie afb. 1).

Figuur III geeft het profiel zoals dat bij een urnenveld dikwijls voorkomt, met een inzinking in het profiel, waart vroeger de kringgreppel liep, later dichtgespoeld. De verschillende lagen buigen hier met de bodem van de greppel mee.

In fig. IV zien we de doorsnede aan de voet van een grafheuvel met paalkrans. Een der paalgaten is hier in het profiel aangegeven. Na het vergaan van de paal is het grijze schierzand in de ontstane holte gezakt en de oerlaag buigt hieronder door. Onder de heuvel is het oude oppervlak meestal nog vaag te zien, al ontbreekt dikwijls de oerlaag en soms zelfs de schierzandlaag bij de oudste heuvels. Latere ingravingen zijn meestal te zien, omdat de oppervlakte-lagen zijn doorbroken en de grond door elkaar gemengd is (zie afb. 2). Fig. V geeft het profiel van een stuifheuvel. De oude oppervlakte-lagen worden hier door het stuifzand bedekt.

De urnenvelden bestaan uit een meer of minder groot aantal kleine heuveltjes (4 tot 8 meter middellijn), oorspronkelijk door een ondiepe greppel

omgeven. Door afplaggen is het heuvellichaam meestal verdwenen, terwijl de greppels in de loop der eeuwen zijn dicht gespoeld. Een urnenveld vindt men gewoonlijk dan ook eerst, wanneer een stuk hei wordt omgeploegd. De met zwarte grond gevulde greppels tekenen zich dan als donkere kringen op het veld af. In het midden van zo'n kring treft men dan wel de scherven van een stukgeploegde urn aan met daartussen de witte stukjes van de verbrande beenderen. Ontdekt men zo'n verploegd urnenveld dan waarschuwen men terstond Brabants Heem (A 125, Hoogeloon) of de Rijksdienst, want meestal kunnen nog veel waardevolle gegevens worden verkregen uit het schervenmateriaal, het aantal bijzettingen, de vorm der kringgreppels enz. Dikwijls zal een verder onderzoek nog mogelijk zijn, vooral wanneer de kringgreppels dieper dan de ploegvoor in de bodem doordringen.

Tenslotte is het voor de geschiedenis der oudste bewoning van Brabant steeds van belang te weten, dat dáár op die plaats een urnenveld is of heeft gelegen. De urnscherven zijn te herkennen aan het zeer broze materiaal, dat slechts half doorbakken is. De kern van het aardewerk is meestal zwart, het oppervlak bijna altijd ruw en onregelmatig, omdat de urnen uit de hand en niet op de draaischijf zijn gevormd. Als versiering komen veel voor: de indrukken van vingertoppen en vingernagels in de rand en op de bovenste helft van de urnwand. Ook kunnen met stokjes allerlei lijntjes en driehoekjes ingekrast zijn, die als een band rondom de bovenzijde van de urn lopen.

Vrij spoedig leert men urnenscherven onderscheiden. Ze te dateren in een bepaalde periode eist meer studie en dan blijft het nog moeilijk om een bepaalde vorm of versiering bij de een of andere cultuur in te delen.

Voor de Romeinse cultuurresten in onze provincie is men meestal aangekomen op losse vondsten van munten of scherven. Heeft zich ter plaatse ooit een Romeins gebouw bevonden, dan wordt dit meestal wel verraden door stukken van de bekende Romeinse dakpannen, die veel weg hebben van de ouderwetse rode „plavuizen”, waarmede vloeren van oude boerderijen zijn betegeld. De Romeinse dakpan is echter veel groter en iets dikker, ziet er meer bros uit en is meestal van een stempel voorzien. Verder kan men op een plaats waar deze stukken van dakpannen liggen ook veel puin van zachte tufsteen vinden.

Onder het Romeinse materiaal is vooral het bekende terra sigillata het duidelijkst te herkennen. Dit oranje- tot bruinrode aardewerk valt vooral op door zijn keurige afwerking met glad gepolijst oppervlak (*geen* glazuur) en meestal met opgewerkte versiering. De bodem eventueel weer met een stempel (vandaar de naam terra sigillata).

Het overige, zeer variërende Romeinse aardewerk en ook glazen materiaal is niet met een enkel woord zodanig te omschrijven, dat het ook door een leek op dit gebied terstond als Romeins herkenbaar is. De ondervinding moet ook hier leren en in betrekkelijk korte tijd kan men de voornaamste soorten dan wel als Romeins herkennen. De datering vergt natuurlijk weer meer uitgebreide studie op dit gebied.

De Merovingische tijd is tot nu toe een duistere periode in onze Brabantse geschiedenis. Toch zijn er de laatste jaren enige opgravingen geweest (Hoogeloon, Alphen), die doen vermoeden, dat zulke rijengrafvelden op meer plaatsen in onze provincie aanwezig zullen zijn. Op het eerste gezicht zijn deze grafvelden echter niet te herkennen. Toevallige omstandigheden zoals een zandafgraving of het uitdiepen van de grond voor het bouwen van een

huis kunnen de aanwezigheid van zulk een grafveld aantonen. Het vermoeden dat een dergelijk grafveld aanwezig kan zijn, ontstaat eerst wanneer er een pot wordt uitgegraven. Toch kan men ook aan grondsporen reeds van te voren de donkere rechthoekige vulling van de grafkuilen waarnemen. De aarden potten uit een rijengrafveld kan men eigenlijk geen urnen noemen. Een urn dient namelijk om verbrande lijkresten in op te bergen. De potten in een rijengrafveld bevatten echter geen beenderresten en dienden waarschijnlijk voor voedselvoorraad, die de dode op zijn weg naar het hierna maals nodig had.

Hoewel ook andere vormen worden aangetroffen, is het meest typische model van een pot uit een rijengrafveld de dubbel conische pot met radstempel-versiering op de bovenste helft (zie afb. 3). De kleur is meestal grijs. De andere vormen zonder de scherpe buikknik komen ook in roodbruine kleur voor. Het eerst genoemd type overweegt echter bijna steeds in aantal. De ijzeren voorwerpen zoals zwaarden, dolken, knopen, gespen en schildknoppen zijn bij het vinden vrijwel onherkenbaar door de aangehechte roestkorst. De talrijke barnstenen en gekleurde glazen kralen komen in bijna elk rijengrafveld voor, terwijl soms ook wel enige gouden plaatjes en glazen drinkbekers tot de inventaris van een graf behoren (zie afb. 4).

En hiermede zijn dan voor de toekomstige zoekers de eerste beginselen der materiaal-kennis en voor de praehistorie in grote lijnen aangegeven. Als waarschuwing voor schervenzoekers moet nog vermeld worden, dat geglazuurde scherven niet als praehistorisch materiaal in aanmerking komen. Het glazuren van aardewerk begint pas, naar men vrij algemeen aanneemt, na het jaar 1000; voor onze streek waarschijnlijk nog wel èèn of anderhalve eeuw later.

Wie meer wil weten van methode van opgraving, vindt een prachtig overzicht in het gedenkboek dat Prof. A. E. VAN GIFFEN werd aangeboden, nl. „Een kwarteeuw Oudheidkundig Bodemonderzoek in Nederland”.

Als aan het eerste vereiste, de kennis van bodem en vondsten, is voldaan, kan men pas met kans op succes op zoek gaan naar praehistorische objecten. In de praktijk gaat het echter meestal zó, dat onze kennis toeneemt naar mate we zelf meer praehistorische vondsten doen. Immers een zelf gevonden voorwerp prikkelt tot narvorsen en uitzoeken. Belangrijke aanwijzingen wáár men moet zoeken, vindt men in de beschrijvingen van vroegere onderzoekers. Vooral in Dr. C. HERMANS' „Noord-Brabants Oudheden” en „Geschiedkundig mengelwerk” staan veel belangrijke vindplaatsen vermeld. Verder worden in de „Voorlopige lijst van Nederlandse Monumenten” talrijke vondsten genoemd, evenals in de „Catalogus 1917” van het Provinciaal Genootschap van Den Bosch.

De vroegere onderzoekers waren echter uitsluitend „urnenzoekers” en wisten niet, dat de talrijke grondsporen van groot wetenschappelijk belang zijn voor de kennis der praehistorie. Is men uit die oude aantekeningen te weten gekomen, dat in een of ander dorp urnen zijn gevonden, dan is het meestal nog niet zo eenvoudig om de juiste plaats terug te vinden. De aanduidingen zijn veelal erg vaag met omschrijvingen als „in de... hei” of „nabij het gehucht...”, zodat er nog heel wat ontdekkingstochten mee gemoeid zijn voor men de juiste plaats ontdekt heeft. Bovendien kunnen de plaatselijke omstandigheden sterk zijn gewijzigd: waar vroeger hei was, bevindt zich nu een ontginning of zijn uitgestrekte bossen aangelegd. Veel hangt dan af van terreinkennis. Men moet weten, waar de aanwezigheid

van grafheuvels of urnenvelden waarschijnlijk is en welk terrein men met betrekkelijk grote zekerheid kan uitschakelen.

De grafheuvels en urnenvelden liggen als regel op de hoogste gronden en dan nog liefst op een hoge zandrug, die boven de naaste omgeving uitsteekt, zodat het op die plaats door de relatieve hoogte steeds droog is. Deze droge plaatsen schijnen voor de aanleg van grafheuvels en urnenvelden een eerste vereiste te zijn geweest. Dikwijls zijn ze daarom ook gelegen op een hoogte vlak bij een riviertje of ven, waardoor het regenwater terstond naar de laagte wegtrok.

Men vindt de meeste grafvelden langs gemeentegrenzen. Het schijnt mij echter toe, dat dit een toevallige samenloop van omstandigheden is. De gemeentegrenzen zijn namelijk dikwijls na veel onderlinge ruzie vastgesteld en het is logisch, dat men tenslotte tot een vergelijk kwam door de grens uit te palen op een strook gronds, die voor beide partijen waardeloos was, nl. een hoog gelegen dor stuk hei, dus juist de plaats waar de praehistorische mens bij voorkeur zijn grafheuvels opwierp.

„Als begeleidend verschijnsel” is het daarom aan te raden de gemeentegrenzen niet uit het oog te verliezen. Bovendien is een grafheuvel soms gebruikt als merkteken voor een ombuiging in de gemeentegrens.

Uit deze voorlopige aanwijzingen blijkt reeds, dat we de lagere gronden, zoals een ontgonnen ven, lage weilanden, moerassige stukken land en de lage oevers der riviertjes rustig buiten beschouwing kunnen laten bij het zoeken naar grafheuvels of urnenvelden. Hogere grond die op korte afstand (100 tot 200 meter) bij een veel lager (1 tot 2 m.) gelegen land ligt, is ideaal voor het doen van praehistorische vondsten. Treft men zulke plaatsen aan, dan is het zoeken naar grafheuvels soms nog een heel lastige karwei, omdat deze tussen dichte dennenbossen gelegen of soms erg laag kunnen zijn. De grootte varieert ook sterk. De middellijn van een grafheuvel is meestal tussen de 8 en 15 meter. Een enkel keer vindt men grotere exemplaren van 20 of zelfs 30 meter en meer.

Bij het zoeken naar urnenvelden ondervindt men nog grotere moeilijkheden, omdat deze in het terrein zo goed als niet opvallen. De heuveltjes zijn zeer laag en meestal zelfs in 't geheel niet meer van de omgeving te onderscheiden of het moest zijn door een iets sterkere heidebegroeiing. Behalve bovengenoemde aanwijzingen moet men dus naar andere mogelijkheden uitzien, wat meestal hierop neerkomt, dat men gaat zoeken als een dergelijk terrein voor bebossing of ontginning wordt omgeploegd of gespit. Urnscherven, gecalcineerde beenderresten en grondsporen van de kringgreppels verschaffen dan aanwijzingen. Is men er tijdig bij, dan kan meestal nog een groot gedeelte van het urnenveld worden onderzocht, voor de ploeg het gehele terrein heeft omgewoeld.

Ook dient men aandacht te schenken aan de zandafgravingen. In de profielen zijn soms de kringgreppels als donker gekleurde inzinkingen zichtbaar. De jongste opgravingen te Knegsel zijn hiervan een voorbeeld. De ontdekking van dergelijke grondsporen was hier de aanleiding voor het onderzoek.

Voor het zoeken naar vuurstenen werktuigen geldt hetzelfde als bij een urnenveld: een omgespit of geploegd terrein is zeer geschikt voor het vinden ervan. Het zoeken wordt ten zeerste vergemakkelijkt, wanneer men wacht tot een malse regenbui de voorwerpen heeft schoongespoeld, zodat ze boven op een kluitje aarde in de zon liggen te schitteren. Er zijn echter ook andere

terreinen behalve omgeploegde heidevelden en gerooide dennenbossen, waar men met succes naar bewerkte vuursteentjes kan zoeken, nl. in een stuifzandgebied. Vooral in de diep uitgewaaide kommen treft men ze aan. Natuurlijk zijn ze nooit te vinden op de toppen van dergelijke stuifduinen: de wind neemt de steentjes niet mee naar boven! Het meeste kans op succes heeft men ook hier weer na een flinke storm en regen.

De Romeinse vindplaatsen, die in Brabant talrijker zijn dan de meesten wel weten of vermoeden, treft men haast uitsluitend aan vlak bij de riviertjes en speciaal daar, waar de hogere akkergrond tot dicht bij het riviertje nadert. Deze omstandigheden zal men zelden in de hei aantreffen en men is bij het zoeken daarom aangewezen op de hogere akkers in de onmiddellijke nabijheid van de riviertjes waarbij men er op dient te letten of de grond reeds zeer vroeg in cultuur is gebracht. Wel komt het voor, dat deze oude cultuurgrond later weer bebost is, maar meestal kan men dan de aanwezigheid van lage walletjes en de indeling der percelen toch nog de plaatsen der oude cultuurgronden herkennen.

Vooral het voorjaar en de herfst, als genoemde akkers worden geploegd, zijn de aangewezen seizoenen om Romeinse scherven e.d. te vinden. Kennis van het materiaal is ook hier echter een eerste vereiste, vooral omdat het Romeinse aardewerk zo buitengewoon goed is afgewerkt en dikwijls een „modern” aanzien heeft.

Over de Merovingische begraafplaatsen kunnen wij kort zijn na de uiteenzetting in het begin van dit artikel. Hoewel het aantal vindplaatsen tot nu in Noord-Brabant gering is, mag men veronderstellen, dat op veel meer plaatsen een dergelijk grafveld aanwezig moet zijn. De namen en de aanleg van vele onzer dorpen wijzen op een zo hoge ouderdom, dat ook in de Merovingische tijd die plaatsen bewoond moeten zijn geweest, wat uiteraard de aanwezigheid van grafvelden doet veronderstellen. Maar, zoals gezegd, het vinden van een dergelijk grafveld blijft toeval door de grote diepte, waarop zij liggen.

Tenslotte verschaft ook de plaatsnaamkunde wel aanwijzingen voor de aanwezigheid van praehistorische objecten. Maar niet alleen dat hier grote voorzichtigheid geboden is, de stof zelve valt buiten het kader van dit artikel, waarin vooral gestreefd is naar een uiteenzetting van wat het landschap zelf de zoeker kan bieden bij zijn speurtocht naar gegevens uit het verre verleden.

GERRIT BEEB